ÉêfSŸæ$ H fß{'ÿ¯ÿ

ଡକ୍ଟର ଉମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ଚିହ୍ନରା

ଓଡ଼ିଶାର ରାଷ୍ଟ୍ର ଦେବତା, ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ପରିଚିତି, ପ୍ରାଣ ଓ ସ୍ପନ୍ଦନ ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରୂପରେ ପ୍ରତିପାଦନ କରି, ତାଙ୍କ ବନ୍ଦନାରେ ଆତ୍ମବିଭୋର ହୋଇଥିବା ପ୍ରଥମ ଓଡ଼ିଆ କବି ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରାତଃ ସ୍ମରଣୀୟ ଶ୍ରୀ ଜୟଦେବ । ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଯେ ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ, ଦ୍ୱାପର ଯୁଗର ଯାଦବେନ୍ଦ୍ର ଏହା ତାଙ୍କ ରଚନାରେ ସମ୍ଭବତଃ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ଜନମାନସକୁ ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲେ । ପବିତ୍ର ଉତ୍କଳ ଭୂମିର ଗୌରବ ଏବଂ ଗର୍ବର ସଂସ୍କୃତ କବି ଜୟଦେବ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଅବିଭକ୍ତ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ବାଲିଅନ୍ତା ଥାନା ଅନ୍ତର୍ଗତ କେନ୍ଦୁଲୀ ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପିତା ଭୋଜଦେବ ଜଣେ ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପନ୍ନ କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବଂ ମାତାଙ୍କ ନାମ ରାଧା ଦେବୀ ଥିଲା । ବାଲିଅନ୍ତାର କେନ୍ଦୁଲୀ ଗ୍ରାମ, ପୁରାଣ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୁଣ୍ୟତୋୟା ପ୍ରାଚୀ ନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ପ୍ରାଚୀ ନଦୀରେ ସ୍ନାନ ଗଙ୍ଗା ସ୍ନାନ ଫଳପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇଥାଏ ବୋଲି ପଦ୍ମ ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଅଛି । ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରୁ ଜୟଦେବଙ୍କଠାରେ ଭଗବତ ଭାବନା ଉଦ୍ରେକ ହୋଇଥିଲା । ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପନ୍ନ ପିତା ଏବଂ ସଂସ୍କୃତ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଠାରୁ ସେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଜୟଦେବଙ୍କୁ ୧୧ ବର୍ଷ ବୟସ ବେଳକୁ ପିତାମାତା ଉଭୟେ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ କଲେ । ପିତାମାତାଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ ପରେ ସେ ଭଗବତ ଭିକ୍ଷୁ କୃପାଭିକ୍ଷୁ ହୋଇ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ଓ ଅପାର କରୁଣା ଲାଭ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜୟଦେବ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ଯାତ୍ରା କଲେ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରି ଜୀବନ କଟାଇବାକୁ ମନସ୍ଥ କରି ପରାଶର ନାମକ ଏକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାଳକକୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଅଭିମୁଖେ ବାହାରିଲେ । ଶୁଣାଯାଏ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଯିବା ବାଟରେ ବାଟବଣା ହୋଇଥିଲେ । ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତେ ଜଗନ୍ନାଥ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଯାତ୍ରୀ ରୂପରେ ଜୟଦେବ ସାଥୀ ହୋଇ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ପହଞ୍ଚି ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରି ସେ ଏପରି ଭାବବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ଯେ ଜନ୍ମମାଟିକୁ ଫେରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରି ନ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିବା ଏବଂ ଖାଇବା ସମସ୍ୟା ହେବାରୁ ନିଜେ ସନ୍ୟାସୀ ବେଶ ଧାରଣ କରି ପରାଶର ସହିତ ପ୍ରତିଦିନ ଭିକ୍ଷା ମାଗିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭିକ୍ଷାବୃତ୍ତିରୁ ଯାହା ମିଳେ ସେଥିରେ ଦୁଇଜଣ ଆନନ୍ଦରେ ଚଳିଯାଆନ୍ତି । ଖାଇବାକୁ ମିଳିଗଲା ସିନା କିନ୍ତୁ ବାସସ୍ଥାନ ସମସ୍ୟା ହେଲା । ବିଭିନ୍ନ ମଠବାଡ଼ି ବୁଲି ବୁଲି କେଉଁଠାରେ ହେଲେ ଆଶ୍ରୟ ନ ପାଇବାରୁ ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ବଟବୃକ୍ଷ ମୂଳରେ ଦୁହେଁ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ଏକଦା ଦୁହେଁ ଧ୍ୟାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଉପବେଶନ କରିଥିବା ସମୟରେ ଜୟଦେବଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଲୀଳାମୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ଓ ବଂଶୀବାଦନର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲେ । ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଅବଲୋକନ କରି ଜୟଦେବ ଏଭଳି ରୋମାଞ୍ଚିତ ଓ ପୁଲକିତ ହୋଇଉଠିଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ମୁଖରୁ

ଯେଉଁ ଶ୍ଳୋକଟି ନିଶୃତ ହୋଇଥିଲା, ତାହାଥିଲା ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶ୍ରେଷ୍ଠକୃତି ଶ୍ରୀ ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦର ପ୍ରଥମ ଶ୍ଳୋକ ।

''ମେଘୈ ର୍ମେଦୁର ମମ୍ବରଂ ବନଭୁବଃ ଶ୍ୟାମାସ୍ତମାଳ ଦ୍ରୁମୈ
ର୍ନକ୍ତଂ ଭୀରୁରୟଂ ତ୍ୱମେବ ତଦିମଂ ରାଧେ ଗୃହଂ ପ୍ରାପୟା
ଇତଥଂ ନନ୍ଦନି ଦେଶ ଶ୍ଚୋଲିତ ଯୋଃ ପ୍ରତ୍ୟଧ୍ୱକୁଞ୍ଜ ଦ୍ରୁମଂ
ରାଧାମାଧବ ଯୋର୍ଜୟନ୍ତି ଯମୁନାକୂଳେ ରହଃ କେଳୟଃ ।''

ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋପରାଜ ନନ୍ଦ ବୃନ୍ଦାବନ ଅରଣ୍ୟକୁ ଗାଈ ଚରାଇବାକୁ ଯିବା ସମୟରେ ଆକାଶରେ ମେଘ ମେଦୁରର ଆବିର୍ଭାବ ଦେଖି ବାଳକ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନିର୍ଭୟ ଏବଂ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ଗୃହରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବାକୁ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ରାଧାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିବା ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ କହିଛନ୍ତି – ''ରାଧେ ଆକାଶରେ ଘୋର ମେଘ ଘୋଟି ଆସିବା ସହିତ ମେଦୁର ପ୍ରକମ୍ପିତ ହୋଇ ଭୟ ସଂଚାର କରୁଅଛି । ଶ୍ୟାମ ତମାଳ ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିକର ଛାୟାରେ ବନଭୂମି ଅନ୍ଧକାରମୟ ହୋଇଉଠିଲାଣି । ମୋର ପୁତ୍ର କୃଷ୍ଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟାଳୁ ଓ ରାତ୍ରିରେ ଏକକୀ ଯିବାକୁ ଭୟ କରେ । ତେଣୁ ତୁମେ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଘରେ ଛାଡ଼ିଦିଅ । ଶ୍ରୀରାଧା ଗୋପ ରାଜା ନନ୍ଦଙ୍କଠାରୁ ଏହିପରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଗୃହାଭିମୁଖେ ଗମନ କରିବା ଅବସରରେ ଯମୁନାକୂଳ ନିକଟସ୍ଥ କୁଞ୍ଜାତରୁ ମୂଳରେ ପହଞ୍ଚି ନିର୍ଜନରେ କ୍ରୀଡ଼ା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ରାଧାମାଧବଙ୍କର ସେହି ଗୁପ୍ତକ୍ରୀଡ଼ା ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହୋଇ ସର୍ବଦା ଜୟଲାଭ କରୁ ।

ଉପରୋକ୍ତ ଶ୍ଳୋକ ଉଚ୍ଚାରଣ ପରଠାରୁ ଜୟଦେବଙ୍କ କବି ପ୍ରତିଭା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନୋନିବେଶ ନ କରି ଜୟଦେବ ସର୍ବଦା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଗୁଣ କୀର୍ତ୍ତନ ଓ ଭଜନ ଜଣାଣ କରି ସମୟ ଅତିବାହିତ କଲେ । ଶୁଣାଯାଏ କବି ଧ୍ୟାନ ବଳରେ ଭଗବାନଙ୍କର ଦଶବିଧ ଅବତାର ଲୀଳା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷକରି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇଥିଲେ। ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ କରୁଣା ଲାଭ ପୂର୍ବକ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ। ଏହି ସମୟରେ ସୁଦେବ ନାମକ ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁରୀରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ପଦ୍ମାବତୀ ନାମରେ ତାଙ୍କର ଏକ ରୂପବତୀ, ଗୁଣବତୀ କନ୍ୟା ଥିଲା । ନିଜ କନ୍ୟାର ବିବାହ ପାଇଁ ସୁଦେବ ଚିନ୍ତିତ ଥାଇ ମହାପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିଲେ । ଏକଦା ରାତ୍ରିରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନାଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ଜୟଦେବ ସନ୍ୟାସୀଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କଲେ । ଅନୁରୂପ ଭାବରେ ଜୟଦେବଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନାଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ମହାପ୍ରଭୁ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ପତ୍ନୀରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ କହିଲେ । ତତ୍ ସହିତ ନିଜ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ କେନ୍ଦୁଲିକୁ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଜୟଦେବ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କ ପାଣି ଗ୍ରହଣ କରି ନିଜର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ କେନ୍ଦୁଲି ଗ୍ରାମକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ ।

ଜୟଦେବ ଥିଲେ ଯୁଗଳ ଉପାସକ । ରାଧା ମାଧବ ହେଉଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ଇଷ୍ଟ । ତେଣୁ ସେ ଗୃହରେ ରାଧାମାଧବଙ୍କ ଯୁଗଳ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରି ପୂଜା ଆରାଧନା ପୂର୍ବକ ଗୃହସ୍ଥ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପତିବ୍ରତା ପତ୍ନୀ ପଦ୍ମାବତୀ ପ୍ରତିଦିନ ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି, ପ୍ରଥମେ ରାଧାମାଧବଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କରି ସ୍ୱାମୀ–ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରସାଦ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଜୟଦେବ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିବା ପରେ ସେଠାରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦକୁ ସମାପ୍ତ କରିବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କରାଇଥାନ୍ତି । ଦିନେ ସକାଳ ସମୟରେ ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ଲେଖୁଥିବାବେଳେ ପଦଟିର ଶେଷ ପାଦଟି ପୂରଣ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ହୋଇ ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ହୋଇଥାନ୍ତି । ପତ୍ନୀ ପଦ୍ମାବତୀ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଚନ୍ତାର କାରଣ ପଚାରି କହିଲେ ଆପଣ ପ୍ରଥମେ ସ୍ନାନ ସାରି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ଗ୍ରହଣ କରିସାରିବା ପରେ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ଲେଖିବେ । ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କଥାରେ ଜୟଦେବ ପ୍ରାଚୀ ନଦୀକୁ ସ୍ନାନ ନିମନ୍ତେ ବାହାରିଗଲେ । କବିଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନର କିଛି ସମୟ ପରେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜୟଦେବ ବେଶ ଧାରଣ କରି ଆସି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଦେହ ତୈଳାକ୍ତ ଏବଂ କନ୍ଧରେ ଉତ୍ତରୀୟ । କବିଙ୍କର ସ୍ନାନ ନ ସାରି ଫେରି ଆସିବା ଦେଖି ପଦ୍ମାବତୀ ଫେରିଆସିବାର କାରଣ ପଚାରିବାରୁ ଜୟଦେବ ରୂପୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହିଲେ ଯେ ନଦୀକୁ ଯିବା ବାଟରେ ପଦଟିର ଶେଷ ଚରଣ ମୋର ସ୍ମରଣରେ ଆସିଗଲା । ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ ଫେରିଆସିଲି । ମୋତେ ମୋର ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ଓ ଲେଖନୀ ଦିଅ, ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଲେଖିଦିଏ । ପଦ୍ମାବତୀ ପୋଥି ଦେବାରୁ ପଦଟିର ଶେଷ ଚରଣରେ ସେ ଲେଖିଲେ – ''ଦେହିମେ ପଦପଲ୍ଲବ ମୁଦାରମ୍'' । ଲେଖି ସାରିବା ପରେ ପ୍ରାଚୀ ନଦୀକୁ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ନ ଯାଇ ଘରେ ସ୍ନାନ ସାରିଲେ । ଏହାପରେ ଗୃହରେ ପତ୍ନୀ ପଦ୍ମାବତୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିବା ଖାଦ୍ୟକୁ ରାଧା ମାଧବଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରି ପ୍ରସାଦ ସେବନ ପୂର୍ବକ ଶୟନକକ୍ଷକୁ ବିଶ୍ରାମ ନେବାକୁ ଚାଲିଗଲେ । ସ୍ତ୍ରୀ ପଦ୍ମାବତୀ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଭୋଜନ କରିଥିବା ପାତ୍ରରେ ଭୋଜନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହି ସମୟରେ କବି ଜୟଦେବ ସ୍ନାନ ତର୍ପଣ ସାରି ଓଦା ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ ପୂର୍ବକ ଗୃହରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ଭୋଜନ କରୁଥିବା ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ କହି ଉଠିଲେ ଯେ– ''ପଦ୍ମା, ତୁମର ଏପରି ସ୍ୱଭାବ ମୁଁ ତ କେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲି ? ସ୍ନାନ ସାରି ଆସିବାରେ

ସାମାନ୍ୟ ବିଳମ୍ବ ହେବାରୁ ତୁମେ ପୂଜାସାରି ଠାକୁର ପ୍ରସାଦ ଆଗ ଖାଇଦେଲ ?'' ପଦ୍ମାବତୀ ଜୟଦେବଙ୍କ ଏ କଥାରେ ଯେତିକି ବିସ୍ମିତ ହେଲେ ସେତିକି ଲଜ୍ଜା ବୋଧ କରି କହିଲେ ଯେ ଆପଣତ କିଛି ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ସ୍ନାନ ନ କରି ଫେରିଆସି ମୋଠାରୁ ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ମଗାଇ ମନେ ପଡୁ ନ ଥିବା ପଦ ପୂରଣ କରି ଏହିଠାରେ ସ୍ନାନ କଲ । ତା'ପରେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ପୂଜା କରି ପ୍ରସାଦ ସେବନ ପୂର୍ବକ ବିଶ୍ରାମ କରିବାକୁ ଶୟନ କକ୍ଷକୁ ଗଲ । ଏହି କଥା ଶୁଣି କବି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ଦେଖିବାରୁ ସେଥିରେ ମନେ ପଡୁ ନ ଥିବା ପଦଟି ପୂରଣ ହୋଇଯାଇଅଛି ବୋଲି ଜାଣିଲେ । ତା'ପରେ ବିଶ୍ରାମ କକ୍ଷକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ କେହି ହେଲେ ନ ଥିବାର ଦେଖିଲେ । ଏହି ଐଶ୍ୱରୀୟ ଅଲୌକିକ ଘଟଣା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରି ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଆସି ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦର ପଦ ପୂରଣ କରିବା ଏବଂ ପଦ୍ମାବତୀ ତାଙ୍କର ସାନ୍ନିଧ ଲାଭ କରି ହାତରନ୍ଧା ଖାଦ୍ୟ ଖୁଆଇବା କିଛି ସାମାନ୍ୟ ଘଟଣା ନୁହେଁ । ଏହା ଏକ ଅଲୌକିକ ଘଟଣା । ସେ ପଦ୍ମାବତୀ ଖାଉଥିବା ବାସନରୁ ଆନନ୍ଦରେ ଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭାବ ବିହ୍ୱଳ ପୂର୍ବକ ଦୁଇ ବାହୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଉତ୍ତୋଳନ କରି ନୃତ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ ତୁମେ ମହାଭାଗ୍ୟବତୀ । ଭଗବାନଙ୍କୁ ତୁମେ ଆଜି ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଦର୍ଶନ କଲ ଏବଂ ତୁମ ହାତରନ୍ଧା ଖାଦ୍ୟ ଖୁଆଇଲ । ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦର ଯେଉଁ ନୈସର୍ଗିକ ପଦଟି କବି ରଚନା କରୁଥିଲେ, ତାହା ଥିଲା –

''ସ୍ଥଳ କମଳ ଖଞ୍ଜନଂ ମମ ହୃଦୟ ରଞ୍ଜନଂ
ଜାନିତ ରାତିରଙ୍ଗ ପରାଭାଗମ୍
ଭଣ ମସୃଣ ବାଣୀ କରବାଣୀ ଚରଣ ଦ୍ୱୟଂ,
ସରସଳ ମଦଳକ୍ତ କରାଗମ୍
ସ୍ମରଗରଳ ଖଣ୍ଡନମ୍ ମମ ଶିରସ ମଣ୍ଡନମ୍
ଦେହି ମେ ପଦପଲ୍ଲବ ମୁଦାରମ୍ ।''

ଏହି ଘଟଣା ପରେ ଖୁବ ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦର ବାକି ଥିବା ଅଂଶଟିକୁ ଜୟଦେବ ଶୀଘ୍ର ସମାପ୍ତ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାପରେ ସ୍ତ୍ରୀ ପଦ୍ମାବତୀ, ସାଥୀ ପରାଶର ଭକ୍ତ ନିରଞ୍ଜନ ସହିତ କବି ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ସୁଲଳିତ କଣ୍ଠରେ ଗାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶୁଣାଯାଏ ଯେ ଯେଉଁଠାରେ ଏହି ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦ ଗାନ କରାଯାଉଥିଲା, ସେଠାରେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବାଳକ ବେଶରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଏହା ଶୁଣୁଥିଲେ ।

କବି ଜୟଦେବଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦ୍ୱାପର ଯୁଗର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହେଉଛନ୍ତି କଳିଯୁଗର ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ । ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମହାପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ ରୂପରେ ରୂପାନ୍ତର ହୋଇ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ରତ୍ନ ସିଂହାସନ ଉପରେ ଅବତାରୀ ପୁରୁଷ ରୂପରେ ବିରାଜମାନ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ରୀତିନୀତି ଓ ସେବା ପୂଜାରେ କୃଷ୍ଣକୈନ୍ଦ୍ରିକ ଲୀଳାର ଛାପ ପରିଦୃଷ୍ଟ । ବଡ଼ଭାଇ ବଳରାମ ଏବଂ ଭଗ୍ନୀ ସୁଭଦ୍ରା ସହିତ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ବିରାଜିତ । ଜୟଦେବଙ୍କ ରଚିତ ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦର ଲୋକ ପ୍ରିୟତା, ଏହାର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାରରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ଗଙ୍ଗ ବଂଶର ରାଜା ରାଜକବି ନରସିଂହ ଦେବ (୧୨୮୪-୧୩୦୭) ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରେ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ଗାନ କରାଯିବା ବିଧିକୁ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଏକ ସେବା ରୂପରେ ପ୍ରଚଳନ କରାଇଥିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ଆଳତିଠାରୁ ଶୟନ ପହୁଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ସବୁ ସେବା ନୀତି ପ୍ରଚଳନ କରାଯାଇଛି, ତା' ମଧ୍ୟରେ ଶୟନ ପୂର୍ବରୁ ଶ୍ରୀ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ଶ୍ରବଣ (ଗାନ) ନୀତି ସଂଯୋଜିତ । ଏହାକୁ ଦେବଦାସୀ ଗାନ କରିବାର ବିଧି ରହିଅଛି । କୃଷ୍ଣେକ ପ୍ରାଣ ଅବିବାହିତ ସ୍ତ୍ରୀ ସମର୍ପଣ ଭାବ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ଏହି ଗୀତକୁ ନୃତ୍ୟ ସହିତ ମନ୍ଦିରର ବାହାର ପୋଖରୀଆରେ ଗାନ କରାଯିବାର ବିଧି ଅଦ୍ୟାବଧି ପ୍ରଚଳିତ । ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ରାଷ୍ଟ୍ର ଦେବତା । ଏଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ସେବାରେ ଛତିଶା ପାଟକ ନିୟୋଜିତ । ସମସ୍ତ ସେବାନୀତି ପୁରୁଷ ସେବକମାନେ ନାରୀ ସୁଲଭ ବସ୍ତ୍ର (ତିନି ଖଣ୍ଡବସ୍ତ୍ର) ପରିଧାନ ପୂର୍ବକ ସଂପାଦନ କରିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କେବଳ ଦେବଦାସୀ ସେବା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ଦ୍ୱାରା ସଂପାଦିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ପରଂପରା ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସେବା ପୂଜାର ଏକ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ତଥା ଅଭିନବ ବିଧି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

କବି ଜୟଦେବ ଥିଲେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପରମ ଭକ୍ତ । ତାଙ୍କ ରଚିତ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦ ଗ୍ରନ୍ଥର ଆରମ୍ଭରୁ ଯେଉଁ ଦଶାବତାର ସ୍ତୁତିର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି । ସେଥିରେ କବିଙ୍କର ଜଗନ୍ନାଥୈକ ପ୍ରାଣତାର ପ୍ରମାଣ ପରିସ୍ଫୁଟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ଳୋକର ଶେଷରେ ''ଜୟ ଜଗଦିଶ ହରେ''ର ସମ୍ବୋଧନରେ ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦ କାବ୍ୟ ପାଠକଲେ କବିଙ୍କର କୃଷ୍ଣେକ ପ୍ରାଣତା ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦ୍ୱାପର ଯୁଗର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବାସୁଦେବ ବିଷ୍ଣୁ ରୂପରେ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ମାଧବ ରୂପରେ ଗୃହୀତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହି ମାଧବ କଳିଯୁଗରେ ନୀଳ ମାଧବ ରୂପରେ ବିଶ୍ୱାବସୁ ଶବର ଦ୍ୱାରା ପୂଜିତ ହୋଇ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ବୁଦ୍ଧ ରୂପରେ ସର୍ବଜନବିଦିତ ହେଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୬ଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ରଚିତ ନୀଳମତ ପୁରାଣରେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ

ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅବତାର ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବା ସହିତ ୭ମ-୮ମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ରଚିତ ବରାହ ପୁରାଣରେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନବମ ଅବତାର ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଅଛି । ୫ମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବରାହ ମିହିରଙ୍କ ରଚିତ ବୃହତ୍ ସଂହିତାରେ କୃଷ୍ଣବାସୁଦେବ, ବଳରାମ ଓ ଏକନଂସାଙ୍କୁ ନେଇ ତ୍ରୟୀ ଉପାସନା ପ୍ରଚଳନ ହୋଇଥିଲା ।

ଏକ ନଂସା କାର୍ଯ୍ୟା ଦେବୀ ବଳଦେବ କୃଷ୍ଣୟୋର୍ମଧ୍ୟେ
କଟି ସଂସ୍ଥିତ-ବାମକରା ସରୋଜ ମିତ ରେଣ ଚୋଦ୍ୱହତି ।
-ବୃହତ୍ ସଂହିତା ୫୮/୩୬

ଅତଏବ ଏଥିରୁ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଛି ଯେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରୂପେ ଗ୍ରହଣୀୟ ହୋଇସାରିଛନ୍ତି । ପୁଣି ଗୀତଗୋବିନ୍ଦର ଦଶାବତାର ସ୍ତୁତି ପରେ ପରେ ଯେଉଁ ଗୀତଟି ଜୟଦେବ ରଚନା କରିଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ଥିବା ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବେଶଭୂଷା ହିଁ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଅଛି ।

ଶ୍ରିତ କମଳା କୁଚ ମଣ୍ଡଳ ଧୃତକୁଣ୍ଡଳ ଏ
କଳିତ ଲଳିତ ବନମାଳ, ଜୟ ଜୟ ଦେବ ହରେ ।

ଏଥିରେ କମଳା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପତ୍ନୀ ନୁହଁନ୍ତି । ବରଂ ବିଷ୍ଣୁରୂପୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପତ୍ନୀ । ତାଙ୍କ ବେଶରେ ବ୍ୟବହୃତ କର୍ଣ୍ଣ କୁଣ୍ଡଳ, ପାଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବିଥିବା ଚଉସରା କରଡ଼ିଆ ମାଳକୁ କବି ମନମାଳ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ।

''ଆପାଦ ଲମ୍ବିନୀ ମାଳା ବନମାଳା ପ୍ରକୀର୍ତ୍ତିତା ।''

ପୁଣି ''ଦିନ ମଣି ମଣ୍ଡଳ'' ଏବଂ ''ଜନକ ସୁତାକୃତ ଭୂଷଣ, ଜିତ ଦୂଷଣ ଏ, ସମର ସମିତ ଦଶକଣ୍ଠ'' କହି କବି ଜୟଦେବ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ରାମ ରୂପରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଏହାପରେ ମଧୁ, ମୁର ଓ ନାରକା ସୁର ନିଧନକାରୀ, ମନ୍ଦର ପର୍ବତ ଧାରଣ ପୂର୍ବକ ସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନକାରୀ ଗରୁଡ଼ାସନ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ସ୍ତୁତି କରିଛନ୍ତି । ''କାଳୀୟ ବିଷଧର ଗଞ୍ଜନ'' ଏବଂ ଯଦୁକୁଳ ନଳିନ ଦିନେଶଂ'' ପଦରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସ୍ତୁତିରେ କବି ଶତମୁଖର ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି । ଦଶାବତାର ସ୍ତୁତିରେ କବି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଅବତାରୀ ରୂପରେ ଗ୍ରହଣ କରି ବଳରାମଙ୍କୁ ଅବତାର ଭାବରେ ସ୍ଥାନିତ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହି ପଦରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସ୍ତୁତି ନ କରି କବି ରହିପାରି ନାହାଁନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ନାୟିକା ଶ୍ରୀରାଧା ଓ ନାୟକ ଯଦୁକୁଳ ଇନ୍ଦୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କେହି ହୋଇ ନ ପାରନ୍ତି । ପରୋକ୍ଷରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କଠାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖିବା ସହିତ ତାଙ୍କୁ ଅବତାରୀ ''ଦଶାକୃତି କୃତ'' ରୂପେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିଛନ୍ତି ।

ଉପ ସଂହାରରେ ଏତିକି କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦରେ ରଚିତ ଗୀତ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦୁର୍ବଳତା ସଂପର୍କରେ ବହୁ ଲୋକକଥା ରହିଥିଲେ ହେଁ ଦୈନନ୍ଦିନ ଶ୍ରୀ ମନ୍ଦିରରେ ମଙ୍ଗଳଆଳତି ସମୟରେ ଗରୁଡ଼ ସ୍ତମ୍ଭ ନିକଟରେ ଗାନ କରାଯାଉଥିବା ବୃନ୍ଦଗାନ ଓ ପହୁଡ଼ ସମୟର ଦେବଦାସୀଦ୍ୱାରା ଗୀତଗୋବିନ୍ଦର ସୁଲଳିତ ସଂଗୀତ ଯେ ଜଗନ୍ନାଥ ଉପାସନାର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଂଶ ଏଥିରେ ଦ୍ୱିମତ ନ ଥାଇପାରେ । ଭକ୍ତ କବି ଜୟଦେବଙ୍କ ଶେଷ ଜୀବନ ନିଜ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ କେନ୍ଦୁବିଲ୍ୱରେ ଅତିବାହିତ ହେଉଥିଲେ ହେଁ କୃଷ୍ଣଲୀଳା ସମ୍ବଳିତ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ତାଙ୍କୁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଅମର କରି ରଖିଥିବ ।

ପି.ଏମ୍.ବି-୬୪, ହାଉସିଂବୋର୍ଡ କଲୋନୀ
ବଳିଆ ପଣ୍ଡା, ପୁରୀ -୭୫୨୦୦୧